

"ביבי ראש-ממשלה הורס" (פרסומת בחירות) - על דו-משמעות בסלנג העברי

ד"ר ניסן נצר
אוניברסיטת בר-אילן

אוצר- המילים של הסלנג העברי מושתת על שלושה מקורות:

א. מילים תקניות במשמע חדש

ב. שאילות מן הלעז למינהו

ג. תצורות חדשות

שני המקורות הראשונים הם העיקריים, והשלישי נופל מהם. אשר למקור הראשון - מהלכות כיום בעברית מילים רבות, שלהן מספר משמעים, שחלקם תקני וחלקם עממי-סלנגי, והפער שבין המשמע עשוי ליצור לא-פעם דו-משמעויות ואי-הבנות. יתר על כן, לפעמים קשה להכריע בין שני משמעים ששניהם מן הסלנג. העובדה שלשון הסלנג איננה גדורה עוד בלשון הדיבור, אלא כובשת וכובשת מן העברית הבינונית, היא לשון כלי-התקשורת, אך מעצימה את התופעה. להלן דוגמאות "מן החיים".

דו-משמעות שבין תקני לעממי (רוב הדוגמאות)

איך היה הטיול? – **חבל על הזמן!** ----- **בזבזו זמן** (בתקנית) או **נפלא** (בעממית)?

כאן דו-משמעות קוטבית לגמרי, שכן בשימוש התקני משמש הצירוף כתואר שלילי (=גרוע מאוד), הנובע מפשוטן של המילים, ואילו בשימוש העממי שיעור המילים הוא: נפלא, אין מה להוסיף, חבל על כל מילה מיותרת. (ואגב, הוא עשוי להקצין גם תוכן שלילי, כגון **היה שם בלגן, חבל על הזמן**). דוגמה יפה אחרת היא הכותרת דלעיל. התואר **הורס** בסלנג העכשווי הוא תואר-הפלגה (סופרלטיב) חיובי (כגון חתיך הורס), ואילו תעמולת הבחירות מתכוונת בציניות לפשוטה של המילה התקנית, שהיא ההפך הגמור.

לעתים רק **ההנגנה** עשויה להבחין בין התקני לעממי, כגון: **הוא שר משהו** (הוא שר שיר כלשהו) לעומת **הוא שר משהו** (שר נפלא), וכאן ההבחנה היא בין מושא ישיר (בתקנית) לבין תיאור אליפטי (בעממית).

ויש שרק **הטעם** הוא המבחין, כגון **שניהם** (בני הזוג) **מהמרכז**? (מרכז הארץ), אבל הוא לומד **במרכז** (ישיבת מרכז הרב). דוגמה קיצונית היא: **הצפוני הצפוני התחתן עם צפוניית דרומית**.

צפוני הוא איש הצפון, וזו ההטעמה התקנית, ואילו **צפוני** במלעיל הוא כינוי עממי לבני תפנוקים סנובים, הבאים ממשפחות עשירות, כגון אלה שבצפון תל-אביב. ואולם ההנגנה והטעם קיימים רק בדיבור, ואילו בדברים שבכתב הדו-משמעות עשויה להתקיים.

דו-משמעות בתחום השימוש העממי

הוא דפק לי את הרכב: פגע בו פגיעה חיצונית או קלקל אותו לגמרי?

בפי העם משמש הדיבור **דפקו לי את הרכב** לפגיעה כלשהי בגוף הרכב בידי רכב אחר. ואולם בשימוש העממי הכללי מציין **דפק** גרימת נזקים למיניהם עד כדי הרס וקלקול מוחלט, כגון "הבחינות דפקו לנו את הטיול למזרח".

בדרך היו לנו שני פנצ'רים: שני נקרים? שתי תקלות? ושמן נקר ותקלה אחרת?

פנצ'ר, שנשאלה מן האנגלית (**puncture**) בסיגול קל, שימשה תחילה לנקר בצמיג כמו באנגלית, ועם הזמן נרחב שימושה העברי לכל מיני תקלות. כפל משמעותה נע בין השימוש הצר-המקורי למשמעה המורחב.